

Bevezetés a közgazdaságtanba I.

Alapfogalmak és Mikroökonómia

Fogalomtár

© Dr. Nagy András, 2004

A szerző művét az Általános GNU-licenc hatálya alá helyezi.

Ezt a művet bárki lemásolhatja, sokszorosíthatja, terjesztheti ellenszolgáltatásért vagy a nélkül, átírhatja a következő feltételek betartása mellett:

- Köteles ugyanezeket a jogokat bárki más számára ugyanilyen formában biztosítani;
- Köteles a szerző (és valamennyi korábbi módosító) nevét feltüntetni;
- Köteles pontosan jelezni (saját nevével ellátva) az általa eszközölt változtatásokat és az általa módosított változat eredeti forrását;
- Köteles az általa terjesztett példányokat hasonló copyleft-tel ellátni;
- Ezek a feltételek automatikusan kiterjednek a szöveg megváltoztatott részeire is.

<i>A gazdaság erőforrásai</i>	4
<i>A gazdasági rendszer</i>	4
<i>A közgazdaságtudomány tárgya, lényege és fő ágai</i>	5
<i>A közgazdaságtan módszerei</i>	6
<i>A klasszikus piacgazdaság modellje</i>	7
<i>A modern piacgazdaság</i>	9
<i>A mikroökonómia alapjai</i>	9
<i>A fogyasztói kereslet elmélete</i>	11
<i>A kínálat mikroökonómiája</i>	14
<i>Az inputpiacok sajátosságai</i>	18
<i>A vállalat optimális inputkereslete</i>	19
<i>Jövedelemelosztási elvek</i>	20
<i>A piaci szerkezetek, piaci formák, a vállalat piaci környezete</i>	20
<i>Monopóliumok</i>	21
<i>Oligopóliumok</i>	22
<i>Az általános egyensúly elmélete</i>	23
<i>A piaci kudarcok</i>	26

Fogalomtár - Mikroökonómia

A gazdaság lényege, tartalma

Gazdaság - a társadalmi tevékenység azon területe, ahol az emberek javakat termelnek, elosztanak, cserélnek és fogyasztanak, hogy szükségleteiket kielégítsék.

Szükséglet - hiányérzet, ami arra készteti az embert, hogy javak fogyasztásával megszüntesse azt.

Szabad javak – fogyasztás céljára a természetben közvetlenül rendelkezésünkre álló dolgok (pl. levegő, víz egy hegyi forrásból stb.)

Termék – fogyasztás céljára a termelés folyamatában átalakított természeti tárgy – a termelési folyamat dologi eredménye. (pl. textília, kenyér stb.)

Szolgáltatás – fogyasztás céljára kifejtett közvetlen, dologi formát nem öltő emberi tevékenység (pl. szállítás, kereskedelem)

Jószág (többes számban: **jószágok, javak**) - természeti tárgy, termék vagy szolgáltatás - amely szükségletek kielégítésére, fogyasztásra alkalmas.

Anyagi szükséglet - (pl. éhség, anyagihiány) az a hiányérzet, amelyet közvetlenül anyagi javakkal (termékekkel) szüntetnek meg.

Nem anyagi szükséglet - (információhiány, betegség) olyan hiányérzet, amelyet nem anyagi javakkal közvetlenül, hanem emberi tevékenységek (szolgáltatások) közvetítésével szüntetnek meg.

Gazdasági (termelt) javak - a termékek és szolgáltatások összevont fogalma.

Munka - célirányos emberi tevékenység, ami javak előállítására irányul.

A munka mozzanatai - egymással összefüggő, egymástól el nem szakítható, de a munkamegosztásban részlegesen szétválasztható részei az összmunkafolyamatnak:

- **Tervezés** - a munka céljának kijelölése, a cél megvalósítását akadályozó tényezők feltárása
- **Szervezés** - a cél megvalósításához, az akadályok elhárításához szükséges eszközök összegyűjtése
- **Tényleges (fizikai) munkavégzés** - az eszközök használatával az akadályok elhárítása, a cél megvalósítása
- **Ellenőrzés** - a munkavégzés eredményének összevetése a kitűzött céllal
- **Szabályozás** - az ellenőrzés során feltárt eltérések korrekciója (egy új munkafolyamattal)

Termelés - az emberi szükségletek sajátos kielégítésére irányuló társadalmi folyamat, amelyben a munkafolyamat és a természeti folyamatok egyszerre vannak jelen

Elosztás - a termelés erőforrásainak adott arányú felhasználása a különböző területeken, valamint a termelés eredményének felosztása a termelésben résztvevők között.

Csere - az a folyamat, amelyben a specializálódott termelők kölcsönösen átadják egymásnak az általuk előállított, illetve birtokolt javukat.

Fogyasztás - a javak felhasználása a szükségletek kielégítésére.

Személyes fogyasztás - a javak felhasználása közvetlenül az emberi szükségletek kielégítésére.

Termelő fogyasztás - a javak felhasználása más javak termelésében.

Újratermelés - a termelés - elosztás - csere - fogyasztás egymással összefüggő és állandóan ismétlődő körfolyamata.

A gazdaság erőforrásai

A gazdaság erőforrásai - a termelés objektív és szubjektív előfeltételei.

- **Természeti erőforrások** - a természeti környezet azon elemei (föld, víz, érc, olaj stb.), amelyek termelő fogyasztásra alkalmasak. A termelés szabad objektív feltételei
- **Munkaerő** - a munkavégzésre alkalmas ember fizikai és szellemi képességeinek az összessége. A termelés egyik szubjektív feltétele.
- **Tőkejavak** - azok a termelési eszközök (anyagok, gépek stb.), amelyeket termelő felhasználásra termel az ember. A termelés termelt objektív feltételei.
- **Vállalkozó** - olyan személy, aki képes és hajlandó a termelés objektív és szubjektív erőforrásainak ésszerű egyesítésére, kombinálására, a racionális és optimális befektetés meghatározására és a kockázatvállalásra. Maga is a termelés szubjektív feltétele.

Tudomány - az a munkamegosztásban elkülönült tevékenység, amely új ismereteket tár fel a természetről és a társadalomról.

Gazdasági hatékonyság - a gazdasági folyamatok, jelenségek alapvető minősítése, formálisan azt mutatja meg, hogy az adott folyamatban egységnyi erőforrás felhasználásával mennyi gazdasági eredményt érünk el:

$$\text{Gazdasági hatékonyság} = \frac{\text{Eredmény}}{\text{Ráfordítás}}$$

Munkamegosztás - ~nak nevezzük az emberi tevékenységek, munkamozzanatok szétválását, elkülönülését, specializációját különböző funkciókká, szakmákká, foglalkozási ágakká.

Természetes munkamegosztás - a gazdasági tevékenységek nem, kor és testi erő szerinti specializációja, ahol az elkülönülés fiziológiai, biológiai alapon történik. Esetleges, általában hierarchikus (alá-fölérendeltségi viszonyokat hoz létre), nem tartós.

Technikai munkamegosztás - a gazdasági tevékenységek olyan specializációja, ahol a szétválás alapját az anyagi-technikai feltételek, a termelési eszközök, illetve a feladatok különbözőségei adják. Tartós, nem hierarchikus.

Társadalmi munkamegosztás - a gazdasági tevékenységek és funkciók olyan szétválása, specializációja, amelynek alapja a kialakult társadalmi különbségek. Saját magát termeli újra, rendkívül tartós, általában hierarchikus.

Kooperáció - a termelésben résztvevő emberek tudatos, szervezett együttműködése, a munkamegosztásnak részben alapja, részben következménye

A gazdasági rendszer

Gazdálkodás - a racionalitásra törekvő tudatos gazdasági tevékenység

Gazdasági rendszer - a gazdaság működési formája, az érdekviszonyok, a tulajdonviszonyok és a gazdaság intézményrendszerének összehangolt (koordinált) egysége.

Gazdasági érdek - az emberek motivációja (ösztönzője) anyagi szükségletei kielégítésére. A termelési folyamatban (a munkamegosztásban) elfoglalt helyzetük javítására, de legalábbis megőrzésére irányul.

Gazdasági érdekelttség - azon formák, módszerek összessége, amelyek elősegítik, hogy a gazdaság szereplői olyan érdekeiket ismerjék fel, amelyek alapján az érdekelttség előidézőjének (tulajdonos, állam) érdekeivel összhangban döntenek, cselekszenek.

Tulajdon - a gazdaság szereplői között kialakult viszony, amely azt fejezi ki, hogy a tulajdonos rendelkezik, birtokolja, használja a tulajdon tárgyait és ugyanakkor mindenki más ki van zárva e jogokból.

Tulajdonforma - azt mutatja, hogy ki(k) a tulajdonos(ok) és hogyan vonja(ják) be a nem tulajdonosokat a tulajdon működtetésébe. Beszélhetünk egyéni vagy társas(ági), illetve magán vagy közösségi (társadalmi) tulajdonformákról.

Gazdasági szervezetek - azok a gazdálkodó egységek, amelyekbe tömörülve vesznek részt a gazdaság szereplői a termelés folyamataiban.

Gazdasági racionalitás - olyan magatartás, cselekvés, amely érvényesíti a (gazdasági) érdekeket. Formailag feltételezi, hogy amennyiben egy helyzetben több döntés lehetséges és e lehetőségek észérvekkel rangsorolhatóak, akkor a döntéshozó a legjobb döntést hozza.

Gazdasági koordináció - a gazdasági szereplők kölcsönös egymásra hatásának a mechanizmusa az érdeksürlődások és érdekellentétek feloldására.

Piaci koordináció - a piac (kereslet-kínálati) mechanizmusa szabályoz, egyenlőségen és kölcsönösségen (viszonosság) alapszik, a gazdasági szereplők egymásmellé rendelvek.

Bürokratikus koordináció - a gazdasági szereplők olyan alá-fölérendeltségi viszonya, ahol a bürokratikus koordináló (állam) információkat gyűjt be az alárendeltektől (civil társadalom) és ezek alapján utasításokkal kényszeríti őket tevékenységre.

Etikai koordináció - a szereplők kapcsolatait erkölcsi normák szokások, hagyományok vezérlik, a gazdaság szereplői egymásmellé rendelvek, de tevékenységük nem a viszonosságon alapszik.

Agresszív koordináció - az a forma, amikor az agresszorok törvényen kívüli eszközökkel (nyers erőszakkal) kényszerítenek cselekvésre az áldozatokat.

Vegyes gazdaság - az a gazdaság, amelyben többféle tulajdon alapján több koordinációs forma egyidejűleg érvényesül, s a szervezeti formák is heterogének.

A közgazdaságtudomány tárgya, lényege és fő ágai

Közgazdaságtudományok - az embereknek a gazdaságban tanúsított magatartásával, döntési alternatíváival, a döntések társadalmi-gazdasági következményeivel foglalkozó társadalomtudomány.

Ágazati gazdaságtanok - a gazdaság egyes nagy ágazatait (ipar, agrár, kereskedelem stb.) külön vizsgáló közgazdaságtudományok.

Funkcionális közgazdaságtanok - a gazdaságban érvényesülő egy-egy fő funkciót külön vizsgáló közgazdaságtudományok (pl. beruházás-gazdaságtan, munkagazdaságtan).

Elméleti közgazdaságtanok - a gazdaság egészét, annak alapvető viszonyait, összefüggéseit elméletileg leíró közgazdaságtudományok (pl. mikroökonómia, makroökonómia).

Nemzetközi közgazdaságtan (Világgazdaságtan) - lényegében a nemzetközi munkamegosztás vizsgálata mikro- és makromegközelítéssel.

A közgazdasági elméletek története - a közgazdasági gondolkodás- és tudományok kronologikus leírása.

A közgazdaságtan segédtudományai - azok a tudományok, (matematika, számvitel, statisztika stb.) amelyek segítik a gazdaság állapotának a leírását, valamint a folyamatok mérését.

A közgazdaságtan módszerei

Absztrakció - az az elemzési módszer, amikor eltekintünk a részletektől, a legfőbb jellemzőket (összefüggéseket) emeljük ki s ennek alapján új fogalmat alkotunk.

Az indukció - az absztrakció alapja, amikor az egyes tömegjelenségekből kiemeljük a közös, az általános vonásokat s alkotunk absztrakt fogalmakat.

Dedukció - az az elemzési folyamat, amikor az absztrakt fogalmakból kiindulva az addig megállapított összefüggések alapján a logika szabályai szerint új (absztrakt) fogalmakat illetve összefüggéseket hozunk létre, tárunk fel. Ezzel a módszerrel absztrakt módon „újraalkotjuk“ (rekonstruáljuk) a valóságot

Aggregáció (összevonás) - az a módszer, amikor egy absztrakt fogalomnak megfelelő valóságos jelenségeket egy új absztrakt (gyűjtő) fogalomban összegezzük. Az aggregátum a vizsgált absztrakt fogalom „térfogatát“ adja meg.

A gazdasági modellezés - olyan absztrakció, amikor a gazdaság egy-egy oldalát, részletét azzal tárjuk fel, hogy kiemeljük és rendszerbe foglaljuk a vizsgált terület fő összefüggéseit, legjellemzőbb sajátosságait, működési mechanizmusát.

Gondolatkísérleti modell - az a modell, amely gondolati eszközökkel (pl. axiómákkal) írja le a lehetséges gazdasági folyamatokat.

Matematikai modell – olyan gondolatkísérleti modell, amely a gazdasági valóságot matematikai egzaktsággal (függvényekkel, egyenletekkel stb.) írja le.

Konzisztens modell - olyan modell, amiben nem bizonyítható minden megfogalmazható állítás, azaz nem ellentmondásos.

Teljes modell - olyan modell, amiben minden megfogalmazható állítás vagy bizonyítható, vagy cáfolható. Bizonyított logikai tétel, hogy egy modell nem lehet egyszerre konzisztens és teljes.

Adekvát modell - olyan modell, amelynek bizonyítható állításai összhangban vannak a valóság jelenségeivel. A modell fogalmának lényegéből következik, hogy tökéletesen adekvát modell nem lehetséges. Az adekvátság fokának megállapítása a modell verifikálása.

Axiómák - olyan - általában a közvetlen szemlélet alapján elfogadható (*a priori*) - állítások, amiket bizonyítás nélkül elfogadva választunk egy deduktív gondolatkísérlet

kiindulópontjának. A modell verifikálásának fontos része az axiómák valóságtartalmának elemzése, de ennek a modell konzisztenciája szempontjából nincs jelentősége.

Sztochasztikus elemzés - olyan vizsgálat, amikor csak statisztikai valószínűséggel írhatunk le egy folyamatot (pl. a háztartások fogyasztási struktúrája).

Regresszió analízis - sztochasztikus eljárás jelenségek összefüggésének számszerűsített vizsgálatára.

Teljesmennyiség függvény - azt mutatja, hogy bizonyos erőforrás felhasználása (x) mennyi eredményt (y) hoz. Matematikai jelölése (T = Total a.m. Teljes):

$$T_y = y(x) = y$$

Átlagmennyiség függvény - azt mutatja, hogy egy erőforrás egységre mennyi eredmény jut. Matematikai jelölése (A = Average a.m. Átlagos):

$$A_y = \frac{T_y}{x} = \frac{y(x)}{x} = \frac{y}{x}$$

Határmennyiség függvény - azt mutatja, hogy mennyivel változik az eredmény, ha egy adott (általában kicsinyre választott) egységgel megváltozik az erőforrás mennyiség. Matematikai jelölése (M = Marginal a.m. Határ)

$$M_y = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{y(x_2) - y(x_1)}{x_2 - x_1} = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{dy}{dx}$$

A rugalmassági függvény - azt mutatja, hogy az erőforrás felhasználásának egységnyi arányú (pl. 1%-os) változása milyen arányú változást okoz az eredményben. Matematikai jelölése (e = elasticity a.m. rugalmasság):

$$e_y(x) = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\Delta y}{y} : \frac{\Delta x}{x} = \frac{dy}{y} : \frac{dx}{x} = M_y : A_y$$

Ceteris paribus (minden egyéb tényező változatlan) - a tényezővizsgálat módszere egy sok tényezős összefüggésrendszerben, azaz csak egy tényező változását követjük nyomon, miközben a többi tényezőt változatlanoknak tartjuk.

Verifikáció (igazolás) - az a módszer, amikor megvizsgáljuk, hogy a gyakorlat milyen mértékben igazolja elméleti megállapításunk helyességét.

„Post hoc“ típusú téves következtetés - amikor a jelenségek egymásutániságában szükségszerűen ok-okozati kapcsolatot tételeznek fel (például a nap azért kel fel, mert a kakas kukorékolt)

Összetétel csapdája - az a sokszor hibás feltételezés, hogy ami igaz a részekre, az (csupán ezért) igaz az egészre is.

Normatív közgazdaságtan - az a közgazdaságtani irányzat, amely azzal az igénnyel lép fel, hogy megmondja a gazdaság szereplőinek, mit kell tenniük a kívánatos eredmény eléréséért.

Pozitív (leíró) közgazdaságtan - az a közgazdaságtani irányzat, amely leírja a gazdaság összefüggéseit, mozgásrendszerét s ezzel módszertani segítséget ad a gazdasági szereplőknek a döntéseikhez.

A klasszikus piacgazdaság modellje

Áru - olyan jószág, amelyet cserére termelnek.

Használati érték - az áru azon tulajdonságainak összessége, amely az árut alkalmassá teszi szükségletek kielégítésére.

Csereérték - az adott áruért cserébe kapható más áru. Egy árunak annyi csereértéke van, amennyi árura lehet potenciálisan cserélni.

Érték (általában) - a csereértékek sokaságából nyert absztrakt, mennyiségi fogalom. Ha két árut szokásosan el lehet cserélni egymásra, akkor azonos értékűek.

Érték (a munkaérték-elmélet szerint) - az árutulajdonosok közötti viszony, amelyben különböző munkájukat egyenlőnek ismerik el. Mennyisége az áru újraelőállításához társadalmilag szükséges munka mennyisége.

Ár - az érték pénzben kifejezett formája. A csereérték speciális formája, amennyiben a cserére ajánlott áru maga a pénz.

Egyszerű (véletlen) a csere - amikor a partnerek alkalmoszerűen, csupán feleslegeiket akarják elcserélni.

Egyenértékes - az az áru amit a cserére kínált áruért cserébe biztosan elfogad az áru tulajdonosa. Az egyenértékes áru a cserére kínált áruval szemben az azonnali kicserélhetőség állapotában van.

Kifejlett a csere - ha a kialakult munkamegosztás alapján kifejezetten cserére termelnek.

Általános egyenértékes - az az áru, amelyet a piac minden eladója elfogad árúja egyenértékeseként.

Klasszikus (arany) pénz - olyan áru, amely térben és időben kiterjedten bármilyen piacon képes betölteni az általános egyenértékes szerepét. Történelmileg a nemesfémek, leginkább az arany vált pénzzé.

Értékmérő - a pénz azon funkciója, hogy képes mérni az áruk értékét (munkaérték vagy hasznosság alapján).

Forgalmi eszköz - a pénz azon funkciója, hogy képes közvetíteni az áruk cseréjét

$$(\dot{A}_1 - P - \dot{A}_2).$$

Kincsképző - a pénz azon funkciója, hogy képes a forgalmon kívül is értéket képviselni, ezért fölös mennyisége kiáramlik, illetve hiányzó mennyisége visszaáramlik a forgalomba (ez az (arany)pénz mennyiségi automatizmusa).

Fizetési eszköz - a pénz azon funkciója, hogy képes az áru tulajdonosváltását időben elválasztani a pénz tulajdonosváltásától.

Világpénz - a pénz azon funkciója, hogy vele térben és időben különböző piacokon, így például az országhatáron túl is, lehet vásárolni, fizetni illetve értékét megőrizni.

Vevő - az a fizetőképes egyén, aki az adott piacon árut szándékszik vásárolni.

Keresett mennyiség - az az általában változó árumennyiség, amit a vevők egy adott ár mellett képesek és hajlandóak megvenni.

Keresleti függvény - a keresett mennyiségek és az árak függvényszerű összefüggése. Nevezik röviden **keresletnek** is.

Eladó - az az árutulajdonos, aki az adott piacon eladni szándékozik az áruját.

Kínált mennyiség - az az általában változó árumennyiség, amit az eladók egy adott ár mellett képesek és hajlandóak eladni.

Kínálati függvény - a kínált mennyiségek és az árak függvényszerű összefüggése. Nevezik röviden **kínálatnak** is.

Nomináljövedelem - a gazdasági szereplők (mint eladók) pénzjövedelme.

Reáljövedelem - az az árumennyiség, amit adott nomináljövedelemből a gazdasági szereplők (mint vevők) megvásárolhatnak.

Piac - a tényleges és a potenciális eladók és vevők, valamint azok cserekapcsolatainak a rendszere, az árucserék színtere. A piacok lehetnek helyi, regionális, országos és nemzetközi piacok, áru- (fogyasztási és termelési javak), erőforrás- és pénzpiacok.

Piaci mechanizmus - az ár, valamint a kereslet és a kínálat kölcsönhatása, amely az egyensúly felé mozgatja a piacot. *Adam Smith* a piac automatizmusát „láthatatlan kéznek” nevezte.

Marshall-kereszt - a piac összefoglaló geometriai modellje, a keresleti és a kínálati függvények szimultán ábrázolása. *Alfred Marshall* neve után.

A modern piacgazdaság

Diverzifikáció - az a folyamat, amelyben a vállalat szélesíti termelési profilját, növeli célpiacai számát.

Non-profit szervezetek - azok a gazdálkodó szervezetek, amelyek elsődleges célja nem a nyereségszerzés, és ha nyereséget érnek el, azt is nem gazdasági céljaikra használják föl.

Készletjelzés - elsősorban a versenytársak készleteiről szerzett információk szerepe a döntésekben.

Tervezés - széleskörű gazdasági információk tudatos begyűjtése, feldolgozása és felhasználása a gazdasági döntésekben.

Vegetatív szabályozás - olyan nem tervezett piaci reakciók, amelyek nem az ár- és/vagy készletinformációkon, hanem például a reklámok pszichológiai hatásán alapszanak.

A mikroökonómia alapjai

Mikroökonómia - módszertani szempontból a közgazdasági valóság vizsgálatának egy sajátos irányzata, amely az egyes részek elemzésén keresztül közelíti meg a gazdaság egészét. Elméleti szempontból a *neoklasszikus iskola* jellegzetes kutatási módszere. A XIX. század utolsó évtizedeiben alakult ki, amikor a közgazdaságtudományok a gazdasági szereplők egyéni magatartásának vizsgálatán keresztül látták megismerhetőnek a gazdaság működésének törvényszerűségeit.

Neoklasszikus közgazdaságtan - a közgazdaságnak az az ága, amely a XIX. század utolsó harmadában a marginalista közgazdászok által kidolgozott általános megközelítésre, módszerekre és eljárásokra épít, és von le következtetéseket a gazdaság egészének működésére. A neoklasszikus megnevezés onnan származik, hogy az úgynevezett „marginalista forradalom“ kezdeményezi a klasszikus közgazdák – így *A.Smith, D.Ricardo, J.S.Mill és J.B.Say* – alapvetéseit bővítették és tökéletesítették. De amíg a klasszikus közgazdaságtan alapvetően a gazdaság egészének hosszú távú fejlődésével foglalkozott és ezen belül is főképpen a gazdasági többlet és a fejlődés módja közötti kapcsolattal, addig a neoklasszikusok, a határelemzést alkalmazva a javak, szolgáltatások és termelési tényezők versenypiaci áralakulásának elemzésére, olyan árrendszer lehetőségét vizsgálták, amely biztosítja a kereslet és kínálat egyenlőségét valamilyen piacon. Ez a gazdaság leírásának mikroökonometriai megközelítése. Kidolgozói: H.Gossen, W.S.Jevons, F.Y.Edgeworth, I.Fisher, L.Walras, V.Pareto, K.Wicksell, és A.Marshall. Az egyensúlyban lévő tökéletes versenygazdaság – elsősorban Walras nevéhez kapcsolódó – fogalma a neoklasszikus elemzés számára alapvető jelentőségű.

A „láthatatlan kéz“ - annak a nem látható összehangolási folyamatnak a jellemzésére szolgáló kifejezés, amelyik a kompetitív piacgazdaságban az egyének gazdasági törekvéseinek egységesítését biztosítja A kifejezést *A. Smith* vezette be 1776-ban megjelent műve („A nemzetek gazdagsága“) IV. könyvének 2. fejezetében, ahol felhívta a figyelmet a „láthatatlan kéz“ szerepére az összhang megteremtésében. *Smith* szerint azt az egyént, aki önmagát követve „csak nyereségét keresi“, egy „láthatatlan kéz“ vezeti egy olyan cél felé, ami nem is szerepelt szándékai között. Ez a cél a társadalmi érdek megvalósulása.

A Say-dogma (Say-féle piactörvény) - „minden kínálat megteremti a saját keresletét“. Mivel a Say-dogma azon az elképzelésen nyugszik, miszerint minden eladás ugyanolyan értékű keresletet jelent, ezért nem képzelhető el többletkereslet vagy túlkínálat. A piaci folyamatok biztosítják az egyensúly megvalósulását. Tehát soha nem lehet az összes keresletben hiány, és nem alakulhat ki általános túltermelési válság.

Háztartás - legkisebb fogyasztó szervezet, fogyasztáscentrikus, laza munkamegosztású, naturális belső elszámolású, nem expanzív, atomizált, rövid távon nem visszacsatolt, elsődleges termelési tényezőket (munkaerő, föld, stb.) eladó és (fogyasztási) javakat vásárló gazdálkodó egység. Absztrakt fogalom, a mikroökonómia egyik szereplője.

Input - a vállalatba beáramló felhasználásra szánt erőforrások (emberek, gépek, anyagok, felszerelések).

Output - a vállalatból kiáramló kibocsátott termékek illetve szolgáltatások (bútorok, háztartási gépek, TV-szerelő).

Vállalkozás - egy személy vagy egy csoport valamilyen cél érdekében a rendelkezésre álló (nem feltétlenül tulajdonában lévő) erőforrásokat mozgósít.

Gazdasági vállalkozás - ~-ről beszélünk, amennyiben az egyén vagy csoport által elérendő cél és a mozgósított erőforrások gazdasági természetűek.

Vállalkozási mozzanatok - gazdálkodási tevékenység, azaz erőforrások felhasználását, kombinálását szervező és szabályzó döntések; pénzjövdelem növelése a gazdálkodási cél, a piac bizonytalansági és kockázati tényezőinek vállalása.

Üzleti vállalkozás - a társadalom különféle szervezetei, közösségei, piaci szereplői közül azokat nevezzük üzleti vállalkozásoknak, amelyeknek tevékenységét elsődlegesen a vállalkozási mozzanatok jellemzik.

Vállalat - a fejlett üzleti vállalkozás egyik szervezett formája; egy jövedelmi célokat követő, terjeszkedő (expanzív) rendszer, amely a ráfordítások megelőlegezésével erőforrásokat alakít át kibocsátásokká. A gazdaság más szereplőitől elkülönülten, hozzájuk a piac közvetítésével kapcsolódva gazdálkodik. Absztrakt fogalom, a mikroökonómia egyik szereplője.

Klasszikus vállalat - ~-ről beszélünk akkor, ha feltételezzük, hogy külső kapcsolatait és információforrásait kizárólag a piac jelenti.

„**Fekete doboznak**“ - olyan kibernetikai modell, amelynek belső tagolódását, reálfolyamatait, emberi tényezőit nem ismerjük, közvetlenül nem számszerűsíthetjük, működését pusztán külső (input-output, visszacsatolás) reakcióin keresztül értékeljük.

Tranzakció - valamely gazdasági eseménnyel kapcsolatban a szereplők együttműködésének kialakulása, megszervezése, irányítása; az ügylet lebonyolítása.

Innováció - szó eredeti jelentése: újítás, megújulás. Azonban általában a találmányok szinonimájaként használják, s a technológiai fejlesztéseket, a piacképes termékek különböző tulajdonságának kialakítását értik alatta.

Likviditás - többféle értelmezése létezik. Legáltalánosabban az eszközök gyors mozgósíthatóságát jelenti. Pontosabban az aktíváknak (olyan vagyontárgy vagy eszmei jogcím, amely gazdasági értékkel rendelkezik) az a tulajdonsága, hogy milyen gyorsan és/vagy mekkora költséggel váltható át más jószágra illetve értékre. Nyilvánvalóan a pénz a leglikvidebb jószág.

A fogyasztói kereslet elmélete

Engel görbe - a fogyasztó jövedelme és egy adott jószág megvásárolt mennyisége közötti viszonyt mutatja változatlan piaci termékárak mellett. Meredeksége megmutatja, hogy egységnyi jövedelem változás mennyivel változtatja meg adott ár mellett a keresett mennyiséget.

Normál jószágok - amelyek jövedelemrugalmassági együtthatója pozitív, vagyis azok amelyekből a fogyasztó növekvő (csökkenő) jövedelem mellett többet (kevesebbet) vásárol.

Luxus jószágok – olyan normál jószágok, amelyek jövedelemrugalmassága a jövedelem növekedésével nő.

Közzükségleti cikkek - olyan normál jószágok, amelyek jövedelemrugalmassága a jövedelem növekedésével csökken.

Inferior vagy alárendelt jószágok - amelyek jövedelemrugalmassági együtthatója negatív, azaz ha nő (csökken) a fogyasztó jövedelme csökken (nő) e termékekből a vásárlása.

Kardinális hasznosság - a hasznosság kardinális megközelítésében azt feltételezzük, hogy a fogyasztók számszerűen meg tudják mondani, mekkora hasznot képvisel számukra egy adott jószág.

Teljeshaszon (TU) - függvényszerű kapcsolat, amely megmutatja, hogy adott mennyiségű termék, vagy szolgáltatás elfogyasztása összességében mekkora hasznosságérzetet jelent a fogyasztó számára.

Telítettségi pont - egy jószág azon mennyisége, amelynél a fogyasztó teljesen kielégítette az adott szükségletet, a mennyiség további növekedésével az összhaszon nem nő tovább.

Határhaszon (MU) - függvényszerű kapcsolat, amely megmutatja, hogy adott fogyasztás mellett mekkora pótlólagos hasznosságot jelent a fogyasztónak egy újabb jószágegység elfogyasztása. A teljeshaszon függvény deriváltja

Csökkenő határhaszon elve (Gossen I. törvénye) - az egymást követő pótlólagos jószágegységek elfogyasztásakor a teljes haszon növekménye csökken.

Haszon- (előny-)kiegyenlítő elve (Gossen II. törvénye) - a helyzetét optimalizálni igyekvő fogyasztó mindaddig növelheti összhasznát, ameddig fogyasztási szerkezetének átrendezése során nyert haszna meghaladja feláldozott hasznának mértékét. Optimális helyzetben az előnyök, így a nyert és a feláldozott hasznok kiegyenlítődnek.

Optimális fogyasztói kosár a kardinális modellben - a fogyasztó adott jövedelmét akkor költi el optimálisan, ha az utolsó áregység által nyerhető határhaszon bármely termékre vonatkozóan azonos, és ez egyenlő a rendelkezésre álló pénzjövedelem egy egységének határhasznával. Ez Gossen I. törvényéből következik.

Ordinális hasznosság - a hasznosság ordinális megközelítése azt jelenti, hogy feltételezésünk szerint a fogyasztó a különböző fogyasztói kosarakat (jószágkombinációkat) rendezni tudja aszerint, hogy melyiket részesítené előnyben (melyiket preferálná), miközben az is lehetséges, hogy egyes kosarak számára egyenrangúak, **közömbösek**.

Fogyasztói (termék)tér – a piac fogyasztói oldalának modellje, melyben

- **A piac statikus** - modellünkben véges és állandó (n) számú jószágfajttával és minőséggel dolgozunk, eltekintünk a technikai haladástól
- **A piac homogén** - az áruk egy csoportját akkor tekintjük közgazdaságilag homogénnek, ha a csoportban lévő áruk tökéletesen (a fogyasztás minden vonatkozásában) helyettesítik egymást.
- **A piac folytonos** - minden jószágfajta tetszőlegesen osztható és összevonható termék, azaz akármilyen nem negatív valós mennyiségben megjelenhet a piacon.

A fogyasztói (termék)tér matematikailag az n dimenziós vektortér pozitív ortansával modellezhető.

Fogyasztói kosár (jószágkombináció) - a fogyasztói tér egy pontja, az n jószág mindegyikéből tartalmaz egy nem negatív mennyiséget. Egy n komponensű nem negatív vektor ábrázolja.

Preferenciarendezés - a jószágkombinációk (fogyasztói kosarak) összehasonlítása a fogyasztó szubjektív preferenciái szerint. Axiomatikus modellel írható le a **fogyasztói térben**.

Dominancia – reláció fogyasztói kosarak között: az egyik kosár dominálja a másik kosarat, ha semmilyen fajtájú jószágból nincs benne kevesebb, de legalább egyfélelől több van.

Közömbösség - ekvivalencia-reláció fogyasztói kosarak között: a fogyasztó választási helyzetben a közömbös kosarak egyikét sem preferálja a többivel szemben, bármelyiket hajlandó választani.

Racionálisan viselkedő fogyasztó – olyan fogyasztó, amely az adott piaci feltételek (a termékek adott árai, saját adott jövedelme) mellett az általa leginkább preferált fogyasztói kosarat szerzi meg. Viselkedését axiómákkal modellezzük:

- **A teljesség axiómája** - a fogyasztó mindig képes bármely két fogyasztói kosárral kapcsolatban meghatározni preferenciáját (valamelyiket preferálja a másikkal szemben, vagy a két kosár közömbös számára)
- **A reflexivitás axiómája** - a fogyasztó két azonos tartalmú fogyasztói kosarat mindig közömbösnek tart. Egy kosár önmagával azonos tartalmú, tehát önmagával közömbös.
- **A tranzitivitás (következetesség) axiómája** - ha a fogyasztó az A kosarat preferálja B kosárral szemben és B kosarat preferálja C kosárral szemben, akkor A kosarat is preferálja C kosárral szemben.
- **A dominancia axiómája** - a fogyasztó egy domináló kosarat mindig preferál a dominált kosárral szemben.
- **Az átlag preferálásának axiómája** - ha a fogyasztó számára két kosár közömbös, akkor velük szemben bármely valódi súlyozott átlagukat (konvex lineáris kombinációjukat) preferálni fogja.

Közömbösségi felület (két termékes modellben - görbe) - azon fogyasztói kosarak összessége a terméktérben, amelyek a fogyasztó számára közömbösek. A közömbösségi görbék negatív meredekségűek, az origóra nézve konvexek és nem keresztezhetik egymást.

Közömbösségi térkép - a közömbösségi görbék teljes, mindenütt sűrű halmaza. Az origótól távolabb fekvő közömbösségi görbéhez preferáltabb kosarak tartoznak, mint a közelebb fekvőhöz.

Helyettesítés határrátája (MRS) - a közömbösségi görbe meredeksége, azt az arányt mutatja, amely mellett a fogyasztó éppen hajlandó fogyasztói kosarának egyik termékből egy részt a másik egy részére elcserélni, a másikkal helyettesíteni úgy, hogy az adott közömbösségi görbén maradjon. **Csökkenő helyettesítési határráta törvénye** - a „jól viselkedő”, azaz az axiómáknak eleget tevő közömbösségi görbék meredeksége bármely tengely mentén mindig csökken, azaz minél nagyobb mennyiség áll a fogyasztó rendelkezésére az adott jószágból, annál többet hajlandó belőle áldozni a másikért.

Költségvetési halmaz, az adott árak és pénzjövedelem mellett a fogyasztó számára megvásárolható jószágkosarak halmaza.

Költségvetési egyenes - azon fogyasztói kosarak mértani helye a fogyasztói térben, amelyeket a fogyasztó adott I pénzjövedelemből, annak teljes elköltése révén megvásárolhat rögzített piaci árak (p_x, p_y) mellett. Egyenlete: $I = p_x x + p_y y$

Költségvetési korlát - az a tény, hogy az adott pénzjövedelem és az adott árak mellett nem minden jószágkosár vásárolható meg.

Puha költségvetési korlát – Olyan gazdasági viselkedés, amikor a fogyasztó megalapozottan számít arra, hogy a költségvetési egyenese felett fekvő fogyasztói kosarakhoz is valamilyen valószínűséggel hozzá tud jutni. A megvásárolható és nem megvásárolható kosarak halmaza nem választható szét egyértelműen.

Kemény költségvetési korlát – a költségvetési egyenes egyértelműen elválasztja a megvásárolható és a nem megvásárolható kosarakat egymástól.

Racionális vásárlás pontja - a költségvetési egyenes azon pontja, amelyet az egyik közömbösségi görbe éppen érint, mert ennél preferáltabb megengedett kosár nincs. Ez a választás adott árak és adott jövedelem mellett egyértelmű.

Összehasonlító statika (komparatív statika) - egy új egyensúlyi helyzetet hasonlítunk a régivel össze, ami az egyik változó (vagy változók) megváltozása miatt jött létre. Nem vizsgáljuk a változás okát és hogyanját, csak a két egyensúlyi helyzet eltérését. Klasszikus parciális vizsgálat.

Jövedelem összehasonlító statika - A jövedelem változásának hatása fogyasztó választására, minden egyéb tényező változatlansága mellett.

Jövedelem-fogyasztás görbe (ICC) - azon pontok mértani helye a közömbösségi térképen, amelyek az optimális jószágkosarakat jelentik adott árak és változó jövedelem mellett.

Árak összehasonlító statikája - az árak változásának a hatása a fogyasztó választására, minden egyéb tényező változatlansága mellett.

Ár-fogyasztás görbe (PCC) - azon pontok mértani helye a közömbösségi térképen, amelyek az optimális jószágkosarakat jelentik változó árak és adott jövedelem mellett. **Teljes árhatás** - a megvásárolt jószágmennyiség azon változása, amely a jószág árának változására következik be, egyebek változatlansága mellett.

Jövedelemhatás - az árváltozás következtében beálló reáljövedelem csökkenést vagy növekedést fejezi ki az adott jószág megvásárolt mennyiségének változásában

Helyettesítési hatás - az árváltozás következtében megváltozik a fogyasztói kosár komponenseinek fogyasztói értékelése, ezért az optimalizáló fogyasztó helyettesítésekkel átrendezi a kosarat. A \sim ezt a helyettesítést fejezi ki az adott jószág megvásárolt mennyiségének változásában

Piaci (össz)kereslet - egy adott termék iránti összesített kereslet, az egyéni keresletek összessége.

Rezervációs ár - az az ár, amelyet egy fogyasztó maximálisan hajlandó fizetni egy adott termékért, adott körülmények között. A fogyasztó preferenciáját fejezi ki.

Fogyasztói többlet - a rezervációs ár és a ténylegesen fizetendő piaci ár különbsége, jövedelem típusú kategória.

A kínálat mikroökonómiája

Tökéletesen versenyző (kompetitív) piac - ahol a résztvevő gazdasági szereplők árelfogadók, számukra a piac végtelenül nagy, így az egyes vállalat keresleti függvénye végtelenül rugalmatlan.

Árbevétel - az adott vállalat által eladott árukért és szolgáltatásokért kapott teljes bevétel.

Teljes (bruttó) gazdasági költség - az explicit és az implicit költségek összessége.

Explicit költség – olyan költségek, amelyek külső partnerrel végrehajtott tranzakciók révén merültek fel, a külső partner számláival bizonylatolva.

Implicit költség – olyan költségek, amelyek nem külső tranzakcióból származnak. Egy részük elszámolható a törvények szerint, ezt megfelelő könyvelési bejegyzések bizonylatolják.

Számviteli költség - az adott évben felmerülő, számvitelileg nyilvántartható, a termékek előállításához szükséges folyó költségek, amelyek a teljes explicit és az elszámolható implicit költséget tartalmazzák.

Számviteli profit - a bevételek és a számviteli költségek különbsége. A normál profit és a gazdasági profit összege, azaz a profit nagysága számviteli értelemben.

Normál profit – a költségek nem bizonylatolható része, alternatív költség, olyan számviteli eredmény, amelynek elmaradása hosszabb távon a vállalat csődjéhez vezet.

Alternatív költség (opportunity cost) - a közgazdaságtan egyik alapkategóriája. Egy tevékenység opportunity cost-ja az elszalasztott lehetőség értékét jelenti. Csak olyan feltételek mellett értelmezhető, ahol szűkösek az erőforrások és ezért felhasználásukat rangsorolni kell és a lehetőségek közül választani. Ebből is következik, hogy a számviteli szakember és a közgazda eltérően állapítja meg a költséget.

Gazdasági profit - ~ot az a vállalat realizálhat, amelynél az árbevétel nagyobb, mint a teljes gazdasági költség, azaz a számviteli profit nagyobb, mint a normál profit.

Döntési időtávok -

- **Piaci időtáv** - a vállalat csak a piacra dobott termékmennyiséggel (output) tud alkalmazkodni a külső körülményekhez. A termelés nagyságán nem tud változtatni (a termelési tényezők költségeit fixnek vesszük), készleteinek mértékében képes a piaci feltételek változására reagálni.
- **Rövid táv** - az az időperiódus, amelyen belül a vállalatnak legalább egy input tényező költsége fix, azaz megváltoztathatatlan (például a termelési kapacitást adó gépek, berendezések, felszerelések, épületek, járművek stb.), miközben más termelési tényezők költségei változtathatók (például anyagok, energia, munkaerő, stb.) Eszerint ebben a döntési időtávban vannak fix és változó költségek.
- **Hosszú táv** - Az az időperiódus, amelyen belül a vállalat a termelési tényezőket megváltoztathatja, de a technológiája (így termelési függvénye) alapvetően nem változik. Ebben az időtávban értelemszerűen minden költség változóvá válik.
- **Nagyon hosszú táv** - az az időtáv amelyben a vállalat új technológiát, új találmányokat is képes bevezetni. Termelési függvénye alapvetően megváltozhat.

Technikailag hatékony termelési eljárás - rövid távon a termelési tényezők azon kombinációja, amikor egyetlen alkalmazott termelési tényezőben sincs fölös, kihasználatlan kapacitás.

Termelési technológiák - Az m termelési tényezőt alkalmazó technológiák a termelési vagy technológiai térben „ábrázolhatóak“, amely tér egy m dimenziós lineáris tér pozitív ortánsa. Ennek pontjai a termelésitényező-kombinációk m dimenziós vektorok, ahol az i -k komponens az i -k termelési tényező alkalmazott (nem negatív) mennyisége az adott kombinációban.

Termelési függvény - egy termék kibocsátása (output) és az előállításához szükséges termelési tényezők (inputok) kapcsolatát fejezi ki. A termelési tényezők lehetséges inputkombinációi és az általuk előállítható maximális kibocsátás közötti gazdasági-technikai

összefüggés. A vizsgált termelőegység (vállalat) technológiájának közgazdaságtani megjelenítése.

Izokvant, egyenlőtermék-görbe - a termelő közömbösségi görbéje. Bármely két vagy több input azon kombinációit tartalmazza, amelyek felhasználásával a kibocsátás azonos szintjeit kapjuk. Az izokvant minden pontja az adott kibocsátás előállításához szükséges minimális inputköltségeket adja meg.

Releváns tartomány - az izokvant görbéknek az a tartománya, amely a technikailag hatékony pontokat tartalmazza. Ebben a tartományban az izokvant görbék serege a fogyasztói elmélet preferenciarendezési axiómáival analóg szabályszerűségeket mutat, feltéve, hogy a fogyasztói kosarat inputtényező-kombinációval, a „preferáltabb“, illetve „közömbös“ fogalmakat a „többet kibocsátó“, illetve „ugyanannyit kibocsátó“ fogalmakkal cseréljük fel.

Izokvant térkép - egy adott termelési függvényt ábrázoló egyenlőtermék-görbe sereg, folytonosan sűrűn elhelyezkedő termelési szintvonalak.

Gazdaságilag hatékony eljárás - a technikailag hatékony eljárások közül az, amely a legkisebb fajlagos költséget eredményezi.

Technikai helyettesítési határráta - kifejezi, hogy egységnyi inputtényező hány egységnyi másfajta inputtényezőt képes helyettesíteni változatlan termelést biztosítva. A releváns tartományban a technikai helyettesítés határrátája folyamatosan csökken, ha a termelési tényezők nem helyettesítik tökéletesen egymást.

Parciális termelési függvény – a termelési függvény olyan ábrázolása, amelyben egy inputtényezőt kiválasztunk, a többit adott mennyiségekben (paraméterként) rögzítjük és a kibocsátást a kiválasztott tényező függvényeként kezeljük. Valójában a paraméter változtatásával egy folytonosan sűrű görbesereg, amely teljesen ekvivalens az izokvantok seregével.

Hozadéki függvény - A parciális termelési függvény egy görbéje.

Csökkenő hozadék törvénye - valójában a hozadéki függvényre vonatkozó hipotézis, amely azt feltételezi, hogy (egy bizonyos szint felett) a tényezőfelhasználás növelése saját mértékénél egyre kisebb mértékben növeli a kibocsátást.

Átlagtermék - egységnyi tényezőfelhasználásra jutó kibocsátás, egyenletes eloszlást feltételezve. Ily módon a munka átlagterméke az összes termék osztva a felhasznált összes munkamennyiséggel - $AP_L = q/L$

Határtermék - egy adott termelési tényező többletegységének felhasználásából származó többletkibocsátás. Matematikailag a termelési függvény parciális deriváltja az adott tényező mennyisége szerint (pl a munka határterméke, a tőke határterméke).

Skáláhozadék - az a mérték, amellyel a kibocsátás növekszik, ha valamennyi tényezőt ugyanolyan mértékben növeljük.

A tényezők termelési rugalmassága - az inputtényező és a termelés kapcsolatának elemzésére alkalmas mutató. Egy termelési tényező parciális rugalmassága kifejezi, hogy hány százalékkal változik meg a termelés, ha a vizsgált termelési tényező egy százalékkal változik, miközben a többi termelési tényező változatlan. Például, $\frac{dq}{q} : \frac{dK}{K}$ - a tőke rugalmassági együtthatója, ami tovább alakítva: dq/dK és q/K hányadosa, ami nem más, mint az $MP_K : AP_K$, vagyis a tőke határtermékének és átlagtermékének hányadosa.

Teljes költség (TC(q)) – a vállalat összes költségének függvénye a kibocsátástól.

Állandó (fix) költség (FC) – a kibocsátástól nem függő költségrész: $FC=TC(0)$.

Változó költség (VC(q)) – a teljes költség kibocsátástól függő része $VC(q)=TC(q)-FC$

Átlagköltség (AC(q)) - a kibocsátás egységére jutó költség, amelynek számításánál az összes ráfordítást figyelembe veszik. Algebrai úton kifejezve – $AC(q)=TC(q)/q$.

Átlagos állandó költség (AFC(q)) - A termelés egységére egyenletesen jutó állandó költség. Az állandó költségek fajlagos termékegységre jutó nagysága csökken a kibocsátás növekedésével.

Átlagos változó költségek (AVC(q)) - a kibocsátás egységére egyenletesen jutó változó költség

Határköltség (MC(q)) - egységnyi többletermék termelésének többletköltsége. A teljes költség függvényének deriváltja.

Tökéletesen rugalmas keresleti görbe - a kompetitív piacon lévő vállalat keresleti görbéje, mivel tetszőleges mennyiséget értékesíthet a fennálló árak mellett.

Profitmaximalizáló egyensúly - szükséges feltétele, hogy a határprofit értéke legyen nulla, azaz a határbevétel megegyezzen a határköltséggel, ami egyben azt is jelenti, hogy a teljes bevétel és a teljes költség különbsége legyen maximális.

Összprofit - az összbevétel és az összes gazdasági költség különbsége, ami tartalmát tekintve azonos a gazdasági profittal.

Határprofit - a határbevétel és a határköltség különbsége, vagyis a pótlólagos termékegység eladásából származó profitnövekmény.

Határbevétel - az összbevételnek egységnyi többletermék eladásából származó megváltozása. Tökéletes verseny esetén a határbevétel megegyezik az árral, mivel a vállalat számára a keresleti görbe tökéletesen rugalmas. A határbevétel a vállalatelemzés lényeges fogalma.

Üzembezárási pont - azt a helyzetet tükrözi, amikor a vállalat határbevétele, átlagos változó költsége és a vállalat határköltsége egybeesik. Az üzembezárási pont tehát ahhoz a piaci árhoz tartozik, amely az átlagos változó költség minimumával egyenlő. Ennél alacsonyabb ár mellett a vállalat racionálisan nem termel.

Fedezeti pont - azt a helyzetet tükrözi, amikor a vállalat határbevétele, határköltsége és átlagköltsége egybeesik. A fedezeti pont tehát ahhoz a piaci árhoz tartozik, amely az átlagköltség minimumával egyenlő. A vállalatnak a fedezeti ponton való termelése a hosszútávú fennmaradás feltételét jelenti.

A vállalat rövidtávú kínálati függvénye - a vállalat határköltség függvényének üzembezárási pontja feletti szakasza.

Optimális üzemméret - hosszútávon értelmezhető fogalom. Az az üzemméret, amely mellett az adott kibocsátás maximális profitot eredményez, vagy ami ugyanaz, minimális költséggel állítható elő. Minden kibocsátáshoz tartozik egy optimális üzemméret és fordítva, minden üzemméret legalább egy kibocsátás esetén optimális (diszkrét esetben több kibocsátáshoz is ugyanaz az optimális üzemméret tartozik). Ez utóbbi(ak) az adott üzemméret **optimális kibocsátása(i)**. Adott üzemméret mellett az üzemmérethez tartozó (rövidtávú) AC görbének az a pontja az **optimális termelési pont**, amely az üzemméret optimális kibocsátásához tartozik.

Hosszútávú átlagköltség-függvény - a rövidtávú átlagköltséggörbék optimális termelési pontjainak mértani helye, geometriailag az átlagköltséggörbék alsó burkológörbéje - olyan görbe, amelynek minden rövidtávú átlagköltséggörbével van legalább egy közös pontja, de minden rövidtávú AC e görbe felett helyezkedik el.

Hosszútávú határköltség-görbe - a különböző üzemméretök optimális kibocsátásaihoz tartozó határköltségek mértani helye. Folytonos üzemméret-változás esetén a ~ laposabb bármelyik rövidtávú határköltség-görbénél. Diszkrét üzemméret-módosítás mellett a ~ nem folytonos.

A kompetitív iparági kínálat - rövidtávon az egyedi kínálatok horizontális összege. Hosszú távon az iparág vállalatai közgazdaságilag egyformává válnak, mindegyiknek ugyanannál a kibocsátási szintnél lesz a fedezeti pontja, ugyanolyan átlagköltség mellett. Ez a közös költségszint lesz az iparági ár és az iparági kínálati görbe gyakorlatilag vízszintessé válik ennek az árnak a magasságában.

Az inputpiacok sajátosságai

Input-tényezők (termelési tényezők, input-javak) - Mindazok a termelt és természetes javak, amelyek a termelés feltétel rendszerét alkotják, amelyekből a vállalat termelési folyamatában kisebb-nagyobb mennyiséget felhasznál.

Szabad természeti javak - A termelés olyan természeti feltételei, amelyek nem oszthatók minőségileg különböző részekre, nem fogynak el és nem termelhetők újra.

Szükség természeti erőforrások - A termelés olyan természeti feltételei, amelyek nem fogynak el és nem termelhetők újra, de minőségileg különböző részekre oszthatók, és a jobb minőségek terjedelme véges.

A szükséges természeti erőforrások minősége - Egy természeti erőforrás gazdasági minőségét a vele végezhető termelés tőle függő hatékonyságával jellemezhetjük. Ugyanazt a gazdasági eredményt különböző ráfordítással, vagyis különböző hatékonysággal lehet elérni. A szűkösség abban áll, hogy egy adottnál jobb minőségű, nagyobb hatékonysággal felhasználható erőforrások volumene véges.

Az újratermelhető input-javak - A termelés azon feltételei, amelyeket a fogyasztás folyamatában a háztartások, illetve a termelő folyamatban a vállalatok hoznak létre - munka, illetve tőkejavak.

Vásárlás - Az inputjóságok vásárlása alatt azt értjük, hogy a vevő megszerezve a tulajdonjogot a jószágra, azt elfogyasztva megsemmisíti. Az eladó a jószág ellenértékét kapja meg, miközben magáról a jószágról egyszerűen s mindenkorra lemond.

Bérlés - a bérlő használatra veszi át a bérlés tárgyát képező jószágot, azt használja, majd visszaszolgáltatja a bérbeadónak. A bérbeadó egy időre lemond a jószág használatáról, ezért használati (bérlési) díjat kap, majd az idő leteltével visszakapja jószágát is.

Egy input-jószág hozadéka (hozama) - A jószág használatával szokásosan megszerezhető haszon, vagyis a vele megszerezhető bevétel, levonva belőle a fenntartási költségeket. Szubjektív eleme is van. A tulajdonos akkor adja a vállalkozónak bérbe, a vállalkozó akkor veszi a tulajdonostól bérbe, ha a tulajdonos által vélt hozadék kisebb, mint a bérlő-vállalkozó remélte hozam.

Egy input-jószág piaci értéke (ára) - A jószág tulajdonjogának megszerzési költsége.

Egy input-jószág (éves) hozadékrátája - A jószág éves hozadékának aránya a jószág piaci értékéhez.

Egy input-jószág transzfer jövedelme - A bérbeadó által - saját elképzelése szerint - feláldozott hozam - a bérleti díj minimuma.

Egy input-jószág jelenértéke - Ha az input-jószág T éven keresztül évenként Y_n ($n=1,2,\dots,T$) hozamot ígér, akkor állandó i piaci kamatláb mellett az egyes éves hozamok diszkontált értékének összege: $J_\epsilon = \sum_n^T \frac{Y_n}{(1+i)^n}$.

Határjószág - a szűkös erőforrás azon legrosszabb minősége, amit adott piaci viszonyok mellett még igénybe vesznek. Racionális gazdálkodás mellett éppen a *fedezeti pontban* való termelést teszi lehetővé, azaz biztosítja a *normál profit* megszerzését.

A szűkös természeti erőforrás járadéka - a.) *Különbözeti járadék*: tartós gazdasági profit, amire a határjószágnál jobb minőség tulajdonosai tesznek szert. b.) *Abszolút járadék*: *bérleti rendszer* esetén a szűkös erőforrás minden egysége után - a minőségtől függetlenül - beszedett alap-bérleti díj, amelyhez a határjószágnál jobb minőségek esetén hozzáadódik a különbözeti járadék is.

A vállalat optimális inputkereslete

Izocost halmaz (egyenes) - A termelői tér azon input-tényező kombinációinak mértani helye, amelyeknek azonosak a költségei. Növekvő költségekhez az origótól párhuzamosan távolodó izocostok felelnek meg. Két dimenziós esetben az izocostok egyenes-szakaszok, amelyek meredeksége negatív és az input-tényezők árárányával arányos.

A profitmaximum szükséges, de nem elégséges feltétele - A termelés tényleges pontjában (a ténylegesen felhasznált tényező kombináció pontjában) valamelyik izokvant görbe érinti az egyik izocost egyenest. Az érintési pontban az inputarány egyenlő lesz a technikai helyettesítés határrátájával, azaz a határtermékek arányával:

$$\frac{p_L}{p_K} = \frac{MP_L}{MP_K}$$

azaz

$$\frac{MP_K}{p_K} = \frac{MP_L}{p_L}$$

Általánosan $t_1, t_2, t_3, \dots, t_n$ termelési tényezők mellett $\frac{MP_1}{p_1} = \frac{MP_2}{p_2} = \frac{MP_3}{p_3} = \dots = \frac{MP_n}{p_n}$

ahol MP_n illetve p_n az n -ik tényező határterméke, illetve tényezőára.

A tényező határbevétele (MRP) - Valamely input-tényező egy pótlólagosan felhasznált egysége révén nyerhető többlet árbevétel:

$$MRP_i = MP_i \cdot MR,$$

azaz a tényező határbevételeinek nagysága a tényező határtermékének és a termék határárbevételeinek szorzata.

A tényező határkölsége (MFC) - Valamely input-tényező egy pótlólagosan felhasznált egysége által okozott többletkölség:

$$MFC_t = MP_t \cdot MC,$$

azaz a tényező határkölségének nagysága a tényező határtermékének és a termék határkölségének szorzata.

A tényező határtermékének piaci értéke (VMP) - Az a pénzmennyiség, amit a valamely input-tényező egy pótlólagosan felhasznált egysége által megtermelt többlettermékért a piacon kapni lehet:

$$VMP_t = MP_t \cdot p,$$

azaz a tényező határtermékének piaci értéknagysága a tényező határtermékének és a termék árának szorzata. Kompetitív piacon nyilván

$$MRP_t = VMP_t.$$

Jövedelemelosztási elvek

Jövedelemelosztás - A megtermelt termék(ek) árbevételének jövedelemként való elosztása a termelés szereplői között.

Jövedelemelosztási elvek:

1. a.) a tulajdonból fakadó funkcionális elosztás elve szerint a termelési tényező tulajdonosok a termelés rendelkezésére bocsátott tényező-tulajdonuk mennyisége és (a határtermékben megnyilvánuló) funkciója szerint részesednek az árbevételből:

$$t_1 \cdot MP_1 + t_2 \cdot MP_2 + t_3 \cdot MP_3 + \dots + t_n \cdot MP_n = Q$$

azaz, mivel $VMP_t = p_t = MP_t \cdot p$

$$t_1 \cdot p_1 + t_2 \cdot p_2 + t_3 \cdot p_3 + \dots + t_n \cdot p_n = Q \cdot p$$

b.) a tulajdonból fakadó monopólhelyzetek szerinti elosztás elve, amikor a társadalom tagjai tulajdonaikban rejlő monopólhelyzetük realizálásával részesülnek a javakból (ezzel az elosztási elvvel magyarázza a gazdaságot a marxi munkaérték-elmélet).

2. Az egyenlő elosztás elve szerint a társadalom tagjaira egységes normarendszert alkalmazva a javakat egyenlő arányban (esetleg normatívan differenciálva) osztják szét (jellegzetes megvalósulása a jegyrendszer).
3. A hierarchikus elosztási elv szerint az elosztást a társadalmi (általában születés alapján megszerzett) előjogok alapján szervezik meg (az ún. prekapitalista társadalmak jellemzője).
4. A munka szerinti elosztás elve szerint a társadalom tagjai a társadalmi munkamegosztásban kifejtett, társadalmilag hasznosnak elismert egyéni munkájuk arányában részesednek a javakból (a marxizmus elképzelt szocializmusnak ez lenne az alapja – a „megvalósult szocializmusban” azonban igen kevésbé érvényesült).
5. A szükségletek szerinti elosztás elve szerint mindenki azt és annyit kap a javakból, amennyire szüksége van (a marxi kommunizmuskép ilyen elosztást feltételez. Ez az elv ma is működik az úgynevezett közjavak világában),

6. Az *agresszív, illegális elosztás elve* szerint az elosztást az ökoljog alapján valósítják meg, illetve a társadalmi erkölcs és a törvények felrúgásával osztják (újra) el a javakat

A piaci szerkezetek, piaci formák, a vállalat piaci környezete

Piaci szerkezet - a szereplők számától és relatív nagyságuktól függő piaci viszonyrendszer.

Tökéletesen versenyző vagy kompetitív piaci szerkezet - olyan piaci szerkezet, ahol elég sok, a piaci összkereslethez képest igen kicsiny szereplő van jelen - ezek hatása a piac működésére és a piaci árra egyenként elenyésző.

Oligopól piaci szerkezet - olyan piaci szerkezet, ahol néhány, az összpiaci kereslettel összemérhető, de azért jelentősen kisebb méretű szereplő van jelen, akik a versenyt csak korlátozni tudják, megakadályozni nem, viszont egyenként is jelentős hatással vannak a piac működésére és a piaci árra

Monopól piaci szerkezet - olyan piaci szerkezet, ahol legalább az egyik oldalon csak egy, a piaci összkereslettel azonos nagyságrendű szereplő van, amelyik akarva-akaratlanul tevékenységével alapvetően befolyásolja a piac működését és a piaci árat, kizárja a versenyt

Piaci forma - a termék (homogén vagy differenciált) jellegének hatása a piaci szerkezetre

Homogén piaci formák - homogén terméket forgalmazó piacok viszonyrendszere. A kompetitív piac mindig homogénnek tekinthető, a homogén oligopól piaci formára az *összejátszás* a jellemző, monopól piac esetén a homogén forma nem jellemző

Differenciált piaci formák - differenciált terméket forgalmazó piacok viszonyrendszere. A kompetitív piacon a differenciált termékek visszavezethetők a homogén esetre, a differenciált oligopól piaci formára a *monopólista verseny* jellemző, a monopól piac jellemzően differenciált (lásd *diverzifikáció*)

A vállalat technológiai gazdasági korlátja - erőforrás korlát, a termelési halmaz és a termelési függvény által adott az inputtényezők piacán

A vállalat piaci korlátja - a vállalat felé megnyílvánuló keresleti korlát a kibocsátott termék piacán

Technológiai-kínálati függvény - a termelési tényezők piacán a vállalatnak kínált mennyiség függvénye a vállalat által fizetni szándékozott ártól; monopólista piacon ez megegyezik az inputtényezők kínálati függvényével, kompetitív piacon ez a függvény végtelen áruggalmasságú

Vállalati keresleti függvény - a kibocsátott termék piacán a vállalat termékéből keresett mennyiség függvénye a vállalat által kért ár függvényében; monopólista piacon ez megegyezik a piaci keresleti függvénnyel, kompetitív piacon ez a függvény végtelen áruggalmasságú

Monopóliumok

Tiszta monopólium - egy vállalat egyedül kielégíti az iparág teljes keresletét

Természetes monopólium - a *szubadditivitás* feltételét kielégítő tiszta monopólium

Szubadditivitás - egy vállalat természetes módon tiszta monopóliummá válhat, ha a.) egyedül képes kielégíteni a teljes piaci keresletet és b.) az ehhez a kibocsátáshoz tartozó átlagköltsége kisebb, mint azon vállalatok átlagköltségeinek az összege, amelyek csak együtt képesek ugyanezt a piaci keresletet kielégíteni:

$$AC_0(q) < \sum_i AC_i(q_i), \text{ ahol } q = \sum_i q_i$$

Mesterséges monopólium - egy vállalat piacon kívüli külső, általában állami, segédlettel kerül monopól helyzetbe

Fogyasztói többlet - az az integrált jövedelem típusú mennyiség, ami az egyes fogyasztók *rezervációs ára* és a piaci ár különbségének összegzésével számítható: $I_f = \int_{q=0}^{q(p)} (p_r - p) dq$, ahol p_r a rezervációs, p a piaci ár.

Monopólista profit - a monopólista árbevétel és a monopólium költségének különbségeként jelentkező tartós gazdasági profit

Holtteher-veszteség - az az integrált jövedelemtípusú mennyiség, amely kompetitív piacon a fogyasztói többlet része lenne, de a monopólium a hozzá tartozó terméktömeget meg sem termeli, így az az egész társadalom számára elvész:

$$Ht_v = \int_{q=q(p_M)=q_M}^{q(p_k)} (p_r - p_k) dq$$

ahol p_M a monopólista ár
 p_k a kompetitív piaci ár
 p_r a rezervációs ár

Árdiszkrimináció - monopólista árképzési módszer a fogyasztói többlet és a holtteher-veszteség egy részének monopólista profittá alakítása céljából. Lényege, hogy a monopólium a potenciális fogyasztókat információközlési szempontból elszigetelt csoportokba sorolja és az egyes csoportoknak különböző - a csoportok minimális rezervációs áraival egyenlő - árakon adja el termékét

- **Elsőfokú vagy tökéletes árdiszkrimináció** - olyan árdiszkriminációs technika, ahol minden egyes potenciális fogyasztóval saját rezervációs árát fizettetik meg. Az eredmény - a teljes (kompetitív) fogyasztói többlet mint monopólista profit realizálódik
- **Másodfokú árdiszkrimináció** - olyan árdiszkriminációs technika, ahol az egyes csoportokat magában az értékesítési folyamatban különítik el
- **Harmadfokú árdiszkrimináció** - olyan árdiszkriminációs technika, ahol az egyes csoportokat az értékesítési folyamaton kívül különítik el

Tökéletes vagy kompetitív verseny - a piacon való bentmaradásért folytatott rövid távú, taktikai jellegű, szolid verseny, amelyben a többiek piaci helyzete érdektelen

Monopólista verseny - a többiek kiszorítására és monopólium helyzet megszerzésére, illetve mások monopólium helyzetének megakadályozására irányuló hosszútávú, stratégiai jellegű, agresszív verseny

Monopszónia - olyan piaci szerkezet, ahol egy vállalat a termelési tényezők piacán monopol helyzetű vásárló, a terméke piacán viszont tökéletesen versenyző

Bilaterális monopólium - a mindkét piacon monopól-helyzetű vállalat

Oligopóliumok

Tökéletes összejátszás - az oligopól vállalatok nyíltan, vagy titokban megegyeznek a piac felosztásában vagy a közösen érvényesítendő árban. Jellegzetes formája a *kartell*

Tökéletlen összejátszás - az oligopól szereplők *vezető* és *követő* vállalatok formájában jelennek meg, ahol a vezető vállalatok szuverén kvázimonopólista döntéseit figyelik és lehetőségeik szerint követik a követő vállalatok (*Stackelberg típusú összejátszás*), illetve valamennyi oligopól vállalat szuverén kvázimonopólista módjára viselkedik, miközben figyeli a többiek viselkedését és szükség esetén igazodik hozzájuk (*Chamberlin típusú összejátszás*). Elméletileg az is elképzelhető, hogy valamennyi vállalat követő magatartást vesz fel (*Cournot típusú összejátszás*).

Független akciók - valamennyi oligopól vállalat szuverén kvázimonopólista módjára viselkedik, tiszta monopól helyzetre törekedve. A szituációt *monopólista verseny* jellemzi.

Kvóta-vezérelt oligopól piac - az oligopól vállalatok meghatározott mennyiségű kibocsátással (kvótával) lépnek a piacra, miközben az árat a piaci mechanizmus határozza meg

Ár-vezérelt oligopól piac - az oligopól vállalatok meghatározott árakat próbálnak meg érvényesíteni a piacon, miközben a piaci részesedéseket a piaci mechanizmus alakítja ki

Válasz- (reakció-)függvény - az oligopól modellek központi kategóriája. Duopól modellben az oligopól vállalat profitmaximalizáló döntési függvénye a másik vállalat feltételezett döntése függvényében. Csak tökéletes vagy tökéletlen összejátszás esetén értelmezhető.

Cournot-pont - duopól modellben a két válaszfüggvény metszéspontja, ha az létezik és egyértelműen meghatározható. A duopólium egyensúlyi állapotát jelenti, ahol egyik vállalat sem akar változtatni döntésén.

Cournot-modell - a *tökéletlen összejátszás* egy lehetséges *kvóta-vezérelt* modellje. Duopól változatban két azonos gazdasági jellemzőkkel leírt vállalat egymást figyelve hozza meg kibocsátási döntését, miközben a másiról teljes döntési függetlenséget feltételeznek

Stackelberg-modell - a *tökéletlen összejátszás* egy lehetséges *kvóta-vezérelt* modellje. Duopól változatban a két azonosnak tekinthető vállalat közül az egyik (*a vezető*) azzal a feltételezéssel hozza meg kibocsátási döntését, hogy a másikat (*a követőt*) ez biztosan befolyásolja döntésében. A követő vállalat viszont a vezető független döntését feltételezi

Chamberlin-modell - a *tökéletlen összejátszás* egy lehetséges *kvóta-vezérelt* modellje. Duopól változatban a két azonosnak tekinthető vállalat kölcsönösen számít arra, hogy döntése befolyásolja a másik döntését (mindkettő *vezetőként* viselkedik)

Kartell-modell - a *tökéletes összejátszás* modellje. Lehet kvóta- illetve árvezérléses is. A kartell kifelé mint tiszta monopólium jelenik meg.

Bertrand-modell - a *tökéletlen összejátszás ár-vezérelt* modellje. A Cournot-modell ár-vezérléses párja

Az általános egyensúly elmélete

Egyensúly - Ez a fizikából kölcsönzött fogalom írja le azt a helyzetet, amikor a gazdasági szereplőknek, vagy a gazdasági szereplők egyes piacot alkotó csoportjainak nem áll érdekükben megváltoztatni gazdasági magatartásukat. A *gazdasági szereplőknek* azért nem, mert adott törekvéseik és a szintén adott feltételek mellett egyetlen gazdasági kritérium szerint sem képesek javítani helyzetükön. A *piacokra* alkalmazva pedig az egyensúly azt az állapotot jelenti, amikor az eladók és a vásárlók összessége meg van elégedve az eladott és megvásárolt javak árainak és mennyiségeinek jelenlegi kombinációjával, és így nem kívánja azt megváltoztatni.

Általános egyensúly - az az állapot, amikor a gazdaság összes piaca egyidejűleg *egyensúlyban van*. A gazdasági rendszert egészében tekinti, és a rendszerben lévő minden jószág és szolgáltatás árának és mennyiségének egyszerre történő meghatározását vizsgálja. Ezen megközelítés megalapozójának L. Walrast tekintik.

Részleges (parciális) egyensúly - Egy termék piacának elszigetelt elemzése. Adottnak tekintve a többi termék árát csak egyetlen piacon vizsgálja az *egyensúly* feltételeit. Az A. Marshall által alkalmazott technika figyelmen kívül hagyja az adott termék árváltozásának a kapcsolódó piacok árait gyakorolt hatását, és e változásoknak visszacsatolt hatásait az eredeti piacra.

Allokáció - az erőforrások, javak stb. szétosztása a szereplők között.

Allokációs egyenletrendszer - a modellben lehetséges összes allokációt leíró egyenletrendszer. Megoldásai az *allokációk*.

Csere - Áttérés az egyik allokációból egy másik allokációba, az allokációs egyenletrendszer egyik megoldásából egy másikba. A *helyettesítés* kiterjesztése.

Ajándékozás - olyan csere, ahol az egyik fél csak ad, a másik csak kap

Valódi csere - olyan csere, amely nem ajándékozás, vagyis minden a cserében résztvevő fél ad is és kap is.

Komparatív (kölcsönösen előnyös) csere - olyan valódi csere, ahol egyik fél pozíciója sem romlik és legalább az egyiké javul. Javuló pozíció alatt egy magasabban preferált közömbösségi görbére kerülést értjük.

A (fogyasztói) csere Edgeworth-doboza - egy olyan téglalap, amely két fogyasztó egymással szembe fordított közömbösségi térképeit tartalmazza, és amelynek nagyságát az elosztható termékek összes rendelkezésre álló mennyisége határozza meg. A két szereplős, két termékes modell allokációs egyenletrendszerének geometriai megjelenítése.

Pareto-hatékony készletallokáció - olyan allokáció, amelynél nincs mód arra, hogy további csere révén valakinek úgy javuljon a helyzete, hogy ugyanakkor senki másé ne romoljon, azaz az ilyen elosztásnál a komparatív csere minden lehetséges előnyét már kimerítették a felek.

Pareto-optimum (Pareto-hatékony állapot) - több szereplős döntési helyzet, ahol nem lehet olyan döntést hozni, amely legalább egy szereplőnek előnyös, de senkinek nem előnytelen

Szerződési vagy konfliktus görbe - a Pareto-hatékony allokációk mértani helye. Az Edgeworth-dobozban e halmaz a két origó közötti folytonos, monoton görbe, amely vagy a doboz oldalain halad, vagy szigorúan monoton. Nevét onnan kapta, hogy a racionálisan gazdálkodó felek, alkuk során eljutva valamilyen Pareto-hatékony allokációhoz, kénytelenek

megegyezni, szerződést kötni. Konfliktus görbének pedig azért nevezik, mert a Pareto-hatékony allokációba került felek saját helyzetüket csak a másik fél rovására javíthatják.

A kezdeti allokációhoz tartozó gazdaság magja - azon a Pareto-hatékony allokációk halmaza, amelyek egy adott *kezdeti allokációból* véges vagy végtelen számú cserével elérhetők. Ez a ponthalmaz a *szerződési görbének* a kezdeti allokáción keresztül menő közömbösségi felületek (görbék) által behatárolt része.

A fogyasztó bruttó kereslete - az a mennyiség, amelyet a fogyasztó vagyoni korlátja figyelembe vételével valamely pillanatban fogyasztani kíván.

A fogyasztó nettó kereslete - az a mennyiség, amelyet a fogyasztó a bruttó keresletének és eredetileg rendelkezésre álló készletének eltérése miatt a piacon kíván beszerezni illetve eladni.

Walras törvény - azt mondja ki, hogy bármely árarány mellett a pénzben kifejezett keresletek összege egyenlő a pénzben kifejezett kínálatok összegével, – feltételezve, hogy a szereplők racionális fogyasztói döntéseiket kívánják realizálni. Azaz soha nem létezhet általában vett elégtelen vagy túlkereslet a gazdaságban (csak részpiacon). A Say-dogma matematikai megfogalmazása.

A Walras törvény általánosítása (folyománya) - ha az m termékes piacon $m-1$ termék saját piacán egyensúly van, akkor szükségszerűen egyensúly van az m -ik termék saját piacán is.

A jóléti közgazdaságtan - a közgazdaság normatív aspektusának általános elnevezése. Alapfeltételezései *értéktételek*, amelyeket minden közgazdász szabadon elfogadhat, illetve elutasíthat. Nincs benne helye a feltételezések igazsága vizsgálatának, szemben a *pozitív közgazdaságtannal*, ahol elvben empirikus vizsgálatnak vethetők alá. A jóléti közgazdaságtan gazdaságpolitikai ajánlásokat fogalmaz meg, és megkísérli meghatározni azokat a feltételeket, amelyek mellett maximalizálható a gazdasági jólét. *A jóléti közgazdaságtan tehát nem egy jól körülhatárolható, önálló irányzata a közgazdaságtannak, amely valamely iskolával vitázva, annak tételeit tagadva vagy korrigálva jött létre, hanem különböző értéktételek és a különböző paradigmák egyes tételeinek találkozásából formálódott ki a XIX.-XX. század fordulóján. Pareto és Pigou az a két közgazdász, akinek neve összeforrt a jóléti közgazdaságtan létrejöttével.*

A jóléti közgazdaságtan I. fő tétele - a kompetitív piaci cseremechanizmus eredményeképpen létrejövő walrasi egyensúlyi állapot mindig Pareto-hatékony.

A jóléti közgazdaságtan II. fő tétele - minden Pareto-hatékony allokációhoz található alkalmas árarány, hogy a készletek megfelelő kezdeti elosztásából kiindulva ez az allokáció walrasi egyensúlyi pontnak bizonyuljon.

A termelés Edgeworth-doboza - egy olyan téglalap, amely két termék egymással szembefordított isoquant-térképeit tartalmazza, és amelynek nagyságát az inputok rendelkezésre álló mennyiségei határozzák meg.

A termelés szerződési görbéje - az adott inputkészletek és technológia ismeretében lehetséges végső, Pareto-hatékony inputallokációk mértani helye.

A termelési lehetőségek határa (TLH) – egy adott gazdaságban az összes rendelkezésre álló inputtényezők (erőforrások) felhasználásával különböző tényező-összetételű, hatékony termelési eljárásokkal előállított termékkosarak mértani helye. A TLH sajátos formában ábrázolja egy gazdaság pillanatnyi állapotát. Explicit formában nem jelzi a felhasználandó erőforrások mennyiségét illetve eloszlását, csak az outputok lehetséges

kombinációi utalnak az erőforrások különböző felhasználási összetételére. Másik neve **transzformációs görbe (felület)**, mivel egyik pontjából a másikba áttérve a technológia átalakul (transzformálódik).

A transzformáció határrátája - azt mutatja meg, hogy a termelési lehetőségek határán maradva a termékkosarat alkotó egyik termék (y) mekkora mennyiségéről kell lemondania a gazdaságnak ahhoz, hogy egy másik termék (x) előállítását egy egységgel növelhesse:

$$\text{MRT}_{x,y} = \left| \frac{dy}{dx} \right|$$

Az $\text{MRT}_{x,y}$ az x pótlólagos előállításának alternatív költsége y-ban kifejezve.

A piaci kudarcok

Társadalmi határtermék (MSP = Marginal Social Product) - mindazon javak (termékek és szolgáltatások) termelésének a változása, amelyet valamely inpuTTYenyező egységnyi változása idéz elő, tekintet nélkül arra, hogy kinek a tulajdonába kerülnek e javak.

Társadalmi határhaszon (MSU = Marginal Social Utility) - az az összhaszon változás, amelyet egy jószág fogyasztásának egységnyi változása vált ki, tekintet nélkül arra, hogy ez mely fogyasztóknál következett be.

Társadalmi határköltség (MSC = Marginal Social Cost) - az az összköltségváltozás, amelyet egy jószág termelésének egységnyi változása okoz, tekintet nélkül arra, hogy kiknek kell viselniük e költségeket.

Externália (külső hatás) - a termelés és a fogyasztás olyan nem szándékolt hatása a társadalom más tagjaira, ami megváltoztatja azok hozam - hasznossági és (vagy) - költségviszonyait.

Pozitív externália - olyan externália, ahol a külső hatás javítja a társadalom tagjainak hozam - hasznossági és (vagy) - költségviszonyait.

Negatív externália - olyan externália, ahol a külső hatás rontja a társadalom tagjainak hozam - hasznossági és (vagy) - költségviszonyait.

Piaci kudarc - ~-ről beszélünk, amikor a piaci egyensúly nem jelenti az erőforrások hatékony elosztását, (például kevés erőforrást juttat a pozitív és túl sokat a negatív externáliát okozó tevékenységeknek), vagyis a racionalitás és a hatékonyság nem esik egybe.

Jogi-közgazdasági iskola - a ~ szerint a piac nemcsak javak, erőforrások és a pénz cseréjének a terepe, hanem a tulajdonosi jogok adás-vétele is.

Coase-tétel - amennyiben teljesen egyértelműek és érvényesíthetők a tulajdonosi jogok, valamint nincsenek vagy elhanyagolhatóak a tranzakciós költségek - a szerződő felek tárgyalásai a tulajdonosi jogok eredeti kijelölésétől függetlenül ugyanahhoz az allokációs eredményhez vezetnek, ezért az externáliák problémái a tulajdonjogok önkéntes megváltoztatásával megoldhatók.

Magánjavak - azok az osztható és egyénileg elkülönülten (szuverén módon) is fogyasztható gazdasági javak, amelyeknek a fogyasztásából egyesek kizárhatóak, az egyes fogyasztók által történő fogyasztásuk csökkenti a többiek számára megmaradó készletet, ezért a fogyasztók rivalizálnak e javak megszerzéséért egymással.

Közjavak - azok a fogyasztásban oszthatatlan gazdasági javak, amelyeknek az egyes fogyasztók által történő fogyasztása nem befolyásolja mások fogyasztási lehetőségeit, senki nem zárható ki e javak fogyasztásából, a fogyasztók nem rivalizálnak megszerzésükért.

Vegyes javak azok a jóságok, amelyek bizonyos jellemzőik alapján közjavakhoz, más jellemzőik alapján magánjavakhoz sorolhatók. Alosztályaik a következők:

- *jelentős externál hatással rendelkező* tulajdonképpeni magánjavak, amelyek éppen az externál hatás miatt viselkednek közjóságszerűen;
- az előbbiek részesetei azok a javak, amelyeknek *a fogyasztásához közérdek fűződik*;
- *térbelileg korlátozott haszonhatású* tulajdonképpeni közjavak, amelyek éppen a regionális jellegük miatt viselkednek magánjóságszerűen;
- az előbbiek részesetei a *túlszűfoltásra hajlamos javak*.

Nash-optimumnak nevezzük az olyan magatartás eredményét, amikor egy gazdasági szereplő partnerei bizonytalan döntéseire számítva minimalizálja veszteségeit.

Non-profit szervezetek azok a gazdálkodó szervezetek, amelyeknek alapvető céljuk fontos társadalmi szükségletek kielégítése önkéntes adományokból és zömmel önkéntes, fizetés nélküli munkával.